

דף עט

הערות בפשט וצינונים לעיון

‘גנב ונתן במתנה... משלם תשלומי ארבעה וחמשה’ – הראשונים הסבירו, שאע"פ שהכתוב לא הזכיר אלא מכירה, ולא מתנה, זיל בתר טעמא, שנשטרש בחטא, ואם כן לענין זה גם המתנה בכלל מה שכתוב **‘ומכרו’**. (עפ"י רשב"א בשם הראב"ד; מגיד משנה – גניבה ב,י).

(מדברי הראשונים הללו, ומעוד מקומות, הוכיח בשו"ת פרי יצחק (ח"ב נה) שבעלמא אין המתנה בכלל מכירה. ועוד האריך לחדש, שלשיטת רבי מאיר (בכורות נב, ועוד) שמתנה אינה חוזרת ביובל, כמכירה, אף כאן יסבור שהנותן מתנה פטור מד' וה', וחולק הוא על הברייתא המובאת כאן. ובאר, שאע"פ שמצד הסברה דין מתנה כמכירה לענין תשלומי דו"ה, כאמור, לדעת רבי מאיר כל מקום שנאמר בתורה לשון **‘מכירה’**, הרי זה כמיעוט – מכירה דוקא ולא מתנה.

ונראה לכאורה שמוסיין לא משמע כן, שהרי שאלו **‘מאי קמ"ל’**, ולפי דבריו מאי קושיא, הלא במחלוקת היא שנויה, וודאי אין זה פשיטא.

ובחדושי ר' מאיר שמחה מדווינסק תמה על שאלת הראשונים, ש'טבחו או מכרו' הנאמר בתורה הוא בעצם פירוש לנאמר **‘אם המצא תמצא בידו (לאפוקי העביר רשות) הגניבה, משור עד חמור... חיים (לאפוקי טבח) – שנים ישלם’**. וממילא משתמע גם מתנה.

ולא הבנתי תמיהתו, שכשם ש'חיים' אינו ממעט כל הריגה אלא זו שבגדר **‘טביחה’**, כך **‘בידו’** אינו אלא ממעט **‘מכירה’**. ובלא"ה, פסוק זה נצרך לדרשות אחרות (כדבריש פרקין), דהא כתיב שם גם **‘חמור’**, שאין בו דו"ה. וע' בפ' רשר"ה (שם).

‘נתנו לבכורות בנו או לבעל חוב, לשומר חנם, לשואל... חייב.

בעי אמימר, תקנו משיכה בשומרין או לא...'

– רש"י פרש **‘חייב’** – הגנב. ובארו התוספות, שאע"פ שאין שליח לדבר עבירה, כאן מתחייב הגנב במשיכת האחר, הואיל ואתו אדם שוגג הוא, שאינו יודע שהחפץ גנוב, וכשהשליח שוגג – יש שליח גם לדבר עבירה, כי לא קיים הטעם ש'דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין'.

ואמנם שיטת ה'נמוקי יוסף' כאן (והריטב"א רפ"ב דקדושין, ועוד) שאף בשוגג אין שליח לדבר עבירה, ו'חייב' דקתני – על אותו אדם שמשך, ולא המשלח. ומהרש"ל הרבה להשיב על שיטה זו, ואולם הש"ך (חו"מ שמח סק"ו) נקט כשיטת הנמוקי יוסף. וכן הוכיח ב'קצות החושן' (שם). וכן ה'נודע ביהודה' (קמא – אה"ע עה).

ועוד כתב ה'קצות', שכן היא שיטת רש"י (בקדושין ג). וזה שכתב רש"י כאן שחייב הגנב במשיכת השומר – מטעם אחר הוא, שכיון שהשומר נעשה שומר באותה משיכה, מתוך שהועילה משיכה זו לעצמו, הועילה לו גם לגנב, לקנות על ידה. (וכדרך שכתב רש"י בב"מ ח, בשני שותפין שגנבו, ומשך אחד מהם עבור שניהם, דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה).

ובזה הסביר את הוכחת הגמרא ממשנתנו שתקנו משיכה בשומרין, שלכאורה קשה לפירוש רש"י הלא גם אם לא תקנו משיכה, נצרכת כאן המשיכה כדי לחייב בכך את הגנב? אולם לפי האמור ניחא, כי זה שמועילה המשיכה לגנב, רק משום שמועילה היא לשומר, להכניס החפץ לרשותו להיות שומר עליו. ואם לא היתה משיכה בשומרין, גם לא היה הגנב מתחייב במשיכת השומר, כי אין שליח לדבר עבירה. (וע"ע בקובץ שיעורים כאן, אות פא).

(והש"ך הקשה ע"ד התוס', שלדעת המקשה (בב"מ י) כיצד יפרש משנתנו, שהגנב חייב? ותרצו, שיפרש ד'היה מושכו' אגנב קאי, כאמימר וכתב הונא. – 'שער המלך' מעילה ז, ב וקצוה"ח שם. וע"ע בענין שליחות לדבר עבירה כשהשליח שוגג, בספרים המצוינים ב'יוסף דעת' – קדושין מב (חוברת יא). וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ז רכה, ג.

– נחלקו הפוסקים על גנב (או גזלן) בשוגג, האם נעשה גנב (כ"מ מהש"ך – חו"מ כה, א), וכדין מזיק ש'אדם מועד לעולם', או פטור (כן היא שיטת ה'קצות החשן' שם) וכתב ה'קצות' להוכיח מדברי הראשונים שכתבו שאילו אותו אדם שמשך, היה סבור שהוא של הגנב, אינו חייב במשיכת החפץ, ורואים שהגונב בשוגג אינו כלום, ולא נכנס החפץ לרשותו להתחייב באחריות. (והוסיף שאין להחשיב מקרה דגן ל'אונס גמור', כי היה לו לחוש שמא שיך לבעל הבית, שהרי חזקה מה שתחת יד אדם – שלו הוא).

ויש מהאחרונים שחילקו, שאם לא נתכוין כלל להוציא מרשות בעליו, אין זה גזלן כלל, אך אם התכוין להוציא, גם אם חשב שברשות הוא עושה ולא הזיד לגזלו – דינו כגזלן, וקנה החפץ להתחייב באונסין. (ע' מחנה אפרים – גזילה ז; זכר יצחק ח"א לא ד"ה ומה שהקשה. וע"ע: פני יהושע – כתובות ל: על תד"ה ולאביי; קהלות יעקב – פסחים כה. קובץ שיעורים כאן, אות עח).

על כל פנים מוסכם הדבר, שאין צריך כוונה להכניסו לרשות דוקא, אלא כל שנתכוין להוציא מרשות בעליו – הרי זה גזלן. שהרי כאן בכוונתו היה לשומרו עבור הגנב, ולא ליטלו לעצמו. (כן מובא מהגר"ח – בחידושים על הש"ס, מעילה).

– התוס' מפרשים שהנידון אם תקנו משיכה בשומרין, הוא לענין אפשרות החזרה של המשאיל, האם יכול הוא לחזור בו וליטול את הפקדון עד שלא התחיל הלה להשתמש בו. ומעיקר הדין יכול היה לחזור בו, אלא שחכמים תקנו שבמשיכת השואל, שוב אין יכול הלה לחזור. (ולשיטת רב הונא, לא תקנו משיכה. ושיטה שלישית היא שיטת ר' אמי, שמן התורה יש תוקף לקנין משיכה לענין זה – תוס').

וטעם הדבר שאין המשיכה מועילה לולא התקנה המיוחדת, מבואר בחדושי הריטב"א (קדושין מז; ב"מ צט). משום שבשאלה אין קנין בגופו של חפץ, ולכן לא שייכים בה קניני חצר ומשיכה. (ואולם לא ברור אם סברת הריטב"א אמורה רק בשאלה או גם בשכירות. וע' יוס"ד – קדושין שם, חוברת יא). טעם נוסף יש לומר, לפי שדעתו של המשאיל שיוכל לחזור בו כל עוד לא התחיל השואל בשימוש, שהרי בקושי הוא מוסר לו שלא יוכל לחזור ולבקש את החפץ, ולכן אומדים דעתו של משאיל שמשאיר לעצמו את זכות החזרה. (עפ"י חו"א חו"מ ליקוטים יז, ט), ולכן הוצרכו לתקן תקנה מיוחדת שהמשיכה תמנע את אפשרות החזרה. (ולטעם זה יש מקום לומר שלאחר שתקנו, שוב אין כבר אומדנא שמשאיר לעצמו את זכות החזרה, וממילא מן התורה קנה בקניני שואל. ולפי"ד לכאורה אין הוכחה מר' אמי שסובר שמשיכה מועילה מעיקר הדין, אלא גם לשיטתו תחילת הדבר מתק"ח. וצ"ע).

– מבואר במשנתנו שהגזול או הגונב ללא 'קנינים', אינו מתחייב באחריות ובאונסין. ויש לעיין אם נשאר החפץ ברשות בעליו, שיוכל להקדישו ולמכרו וכו', או שמא עצם מציאות הגזילה, גם ללא קניני גזילה, מפקיעה את החפץ מרשות בעליו. וכן לענין 'לא תגזול' יש לעיין באופן שכזה. – האריך בזה מו"ר הגרב"מ אורחי שליט"א, בספרו 'ברכת מרדכי' ח"ב לד, ט ואילך – עפ"י ד'גרעק"א בב"מ ז.

ענינים וטעמים

(ע"ב) 'זה השנה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה לא השנה כבוד עבד לכבוד קונו' – אף על פי שמצינו בכמה מקומות בדרו"ל שחטא שבגלוי חמור יותר מחטא שאדם מכסהו, זה דוקא במצוות שמעיות, שבכך שחוטא בגלוי, מקל את החטא בעיני אחרים, וגם בעיני עצמו נראה שקל בעיניו, ועלולים לחקות מעשיו וללמוד מדרכיו הרעים, מה שאין כן בעבירות שכליות, שכולם יודעים שלא כדין הוא עושה, ומגנים אותו על מעשיו, בחטא כגון זה נהפך הוא, והסתר מן הבריות מוסיף חומר למעשיו. (הגר"ר בענגיס, ח"ב נט, הערה 2).

'שור שהלך ברגליו – חמשה, שה שהרכיבו על כתיפו – ארבעה' – אמר על זה הגר"י פטרבורגר (בלאור) נ"ע: אם אדם עושה עבירה ובשעת מעשה הוא נאנה, כותבים עליו בשמים: 'פלוני עבר עבירה, אבל תוך אנחה', ומי שעבר עבירה ולא נאנה בשעת מעשה, כותבים עליו: 'פלוני עבר עבירה בלי אנחה'; וההבדל בין שניהם הוא עצום. (מתוך 'עלי שור' ח"ב עמ' תמ).

פרפראות לחכמה

'שלשים יום'

'ואע"פ שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, אבל משהה הוא קודם לרגל שלשים יום, וקודם משתה בנו שלשים יום' – להלן מקבץ ענינים, שקבעו בהם רז"ל פרק זמן זה, שלשים יום: שלשים יום שלפני הרגל (או מאורע אחר), נחשבים הם כזמן הסמוך לרגל, כאילו עומד הוא בפתח, הן במחשבתו של האדם, והן לענין כמה וכמה הלכות – כמו כאן, שהתירו לו לגדל בהמה דקה לצורך הרגל או המשתה. וכן לענין התחלת חובת ביעור חמץ. ומאז גם מתחילין לדרוש ולשאול בהלכות הפסח – ע' פסחים ו כא: ורבות בהלכות פסח.

וכן לענין הגדרת 'סוכה ישנה'; כל שנעשתה סמוך לחג שלשים יום, הגם שלא כיוונו בפרוש בעת עשייתה לשם חג, כשרה. – סוכה ט. או"ח תרלו, א. שגם בסתמא – לשם סוכת החג נעשית. וכן לענין שאר הכנות לרגל, כגון לענין איסור הספד קודם לרגל ל' יום – מו"ק ח. או"ח תקמו, ג. [וח"ל הרשב"א (בשו"ת, ח"א קמ): '... דכל ל' יום לפני המועד אדם טורח לאסוף ולכנוס לצורך המועד, אבל לא קודם לכן. ול' יום לפני המועד זמנו של המועד...']

וזה ענין ימי אלול, שהם שלשים יום לפני ראש השנה, לפי ששיעור זה הוא זמן ההכנה ליום הדין. (ע' צדקת הצדיק – קסט. ומקור לדבר בחיבור התשובה לרבנו המאירי, עמ' 200. וע' גם בספר המנהגות לר' אשר עמ' שכט; סדר היום עמ' 81).

וכן הדבר לאחר הרגל – האומר לאשה הא גיטך אם לא אבוא לאחר הרגל – בכלל 'לאחר הרגל' הוא שלשים יום – ספ"ז דגטין.

וכן לענין תוספת שביעית קודם לה ל' יום, מהלמ"מ – ע' מועד קטן ג: (וכן מצינו בזה"ק (ח"א ריז): ששלשים יום לפני מותו של אדם, מסלקין ממנו ה'צלם', שכבר מתחיל המות הקרב לפעול את פעולתו.

וראה משנה ברורה (רי"ט סק"ח, מהרא"ה), שאם אין לו מנין עשרה לברכת 'הגומל', ימתין עד ל' יום ולא יותר. לפי שאז כבר פג רושם המאורע).

ויש בזה גם ליתן טעם על הכרזות שונות ושאר הודעות ואתראות, שנותנים בית דין לאדם, שלשים יום קודם למעשה שעומדים לעשות. ואף שהות זמן לאדם להכנת ראיות משפטיות – שלשים יום. – ע' ב"מ קא: קיג: קיח. ערכין כא: וכהנה רבות בחושן משפט.

כמו כן, מהוים שלשים יום יחידת זמן משמעותית, העומדת לעצמה (ולכן יותר מל' יום קודם לרגל לא מיקרי סמוך לו, כנ"ל, כי הוא זמן אחר), ומכאן השם 'חדש' (שהחודש מן התורה הוא שלשים יום מלאים – כמו שאמרו 'מים אתה מונה... וע' משנ"ב שלט סקכ"ז), שהוא זמן 'חדש'. וזה טעם שלשים יום בשנה חשובים כשנה (ע' ראש השנה י; גדה מז:), שהיא חטיבת הזמן הגדולה ביותר בשנה. וכן למדו שסתם נזירות ל' יום, ואינה פחותה מל' – שזהו זמן חשוב וניכר לעצמו. ומכאן למדו גם לענין אבלות – ע' מו"ק יט: וכן לענין נידוי – ע' יו"ד שלד; חו"מ פז, ט; ק, ג.

וכן מצינו שבמשך זמן זה, נעשים דברים רבים כהרגל וכקנין בנפש האדם (וגם בבע"ח). או לאידך גיסא, העדר של דבר מה במשך זמן זה, משכיח ממנו את רישומו של אותו דבר; – ולכן ברכות ההודאה והשבחה על ראית דברים מיוחדים, שנפשו של אדם מתפעלת מהם, אין מברכים ושונים ומברכים בתוך ל' לראיה האחרונה, שזהו שיעור 'בזמן שרואה אותם לפרקים' – ברכות נט: או"ח קעה; ריח; רכד; תקסא, ה.

וכן לרואה פני חברו, שמברך 'שהחינו' – שם נה: (ובזה באר המהר"ל מפראג ('אור חדש' עמ' קנא) את מאמר אסתר 'אני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום' – והרי אני כפנים חדשות לו. ולבסוף הובר שאדרבה, היה זה הדבר בעצמו לטובתה, שנשאה חן בעיניו ונתחבבה בפניו יותר, ע"ש). וכן לענין חיוב קריעה על מקום המקדש, אם לא ראה שלשים יום – ע' או"ח תקסא. וכענין זה מצינו שהכלה, כדי שלא תתגנה על בעלה, אין מונעין ממנה תכשיטין כל ל' יום – יומא עת: או"ח תריג, י.

ועד ל' יום אין המת משתכח מן הלב כלל – ע' מו"ק ח: וכן הוא לענין הספד ובכי ואבילות – ככתוב במות משה ואהרן. וע' כתובות קג: (ובזה פרש המהר"ל (חידושי אגדות לעיל טז:)) על מה שאמרו 'זכבוד עשו לו במותו' – אמרי ליה: שלשים יום, שעד אז נחשב כאילו הוא לפניו ויושבע עמהם בשיבה). וכן 'שמועה רחוקה' היא לאחר ל' יום – ע' יו"ד תב; או"ח תקמז. המדיר את אשתו עד ל' יום – יעמיד פרנס, מכאן ואילך יוציא ויתן כתובה (כתובות סא וע"ש ע:), שעד שלשים יום עושה שליחותו, ולא יותר.

מוחזקות לחבירות בקבלת ל' יום, לענין טומאות משקין – בכורות ל: עד שלשים יום מוקי איניש אנפשיה, טפי לא – יבמות קיא: (כי בירור כל דבר, לדעת אם אין זה ענין מקרי בעלמא, הוא בשלשים יום – ע' 'דובר צדק' ח ד"ה והנה). מצינו על חכמים שחזרו על תלמודם כל ל' יום – ע' שבת יא: ועוד. (וע' בענין זה בתפארת ישראל' למהר"ל מפראג, יח).

וע' בהעלותך יא, ט-כ 'עד חדש ימים, עד אשר יצא מאפכם...', וב'אור החיים' שם. וכן מצינו ירח ימים לענין זמן ניוול אשת יפת תאר – וע' באוה"ח ריש תצא. ובמעשה דיתוש דטיטוס (בפרק הניזקין), לאחר שלשים יום, כיון דדש דש. חיוב ציצית בטלית שאולה, בשאלה לל' יום, שנראית כשלו. וכן לענין חיוב מזוזה בשוכר בית

(בח"ל) – מנחות מד. וכן לענין אכסנאי שאוסר על בני החצר, אם דר שם שלשים יום – ע' או"ח סו"ס שע; שפד.

וכן לענין הרגל לשוני בתפילה – כגון לענין הזכרת טל ומטר, כמובא בירושלמי (פ"ק דתענית. אך י"א שהעיקר תלוי בצ' תפילות. ומדברי הגר"א ועוד אחרונים נראה שהקובע ל' יום, בין להקל בין להחמיר – ע' משנ"ב קיד סקל"ז). וכן הביאו הפוסקים לענין ספק באמירת 'יעלה ויבא' בר"ח – ע' משנ"ב תכב סק"י.

נשיאת כפים לכהן, שיש בו מום הניכר, אם הוא דר בעיר ל' יום, נחשב 'דש בעירו', שכבר התרגלו בכך – ע' שו"ע או"ח קכת, ל).

וכן לענין פרסום דברים והחזקת קול בעיר – ע' כתובות ע: לענין המדיר את אשתו יותר מל' יום. 'החזק שמו בעיר ל' יום' – ב"ב קסז: חו"מ מט, ג.

זמן זה, מצאנוהו עוד כקביעת שיעור לכמה וכמה ענינים – ע' לעיל ל. לענין התר הוצאת זבלים, לתקופה של שלשים יום בלבד. וכיו"ב בב"מ קיח: בדברי רשב"ג.

טיפול בעגלים וסייחים שמצאן – ב"מ כח:

אורור ספר תורה חדש שנמצא – שם כט:

פדיון פטר חמור עד שלשים יום מלידתו, אינו עובר עליו. מכאן ואילך – עובר עליו – בכורות יג. וע"ש בשטמ"ק אות א, שהוא שיעור מדרבנן).

טיפול בכבוד, וכן השם בהמה לחברו – בכורות כז: וב"מ סט.

משך זמן לשהית ספר שאינו מוגה בביתו של אדם – כתובות יט:

זמן קביעה לסימני טריפות – ע' חולין נז:

עונה בינונית – גדה ט:

משך זמן להיות כיושבי העיר, לענין נדרים ולענין עיר הנדחת – ע' ב"ב ה.

יולדת, עד ל' יום סמוך ללידתה, הרי היא כחולה שאין בו סכנה – ע' או"ח של; תקנ"ד, ו; תרי"ג.

סתם הלואה – ל' יום (חו"מ עג, ועוד).

גם נקטו רז"ל בהרבה מקומות, זמן זה, כביטוי שגרתי כדיבורו של אדם, כגון: 'אי לא אתינא מכאן ועד ל' יום' – כתובות ג. וכן בענינים רבים ושונים: כתובות פב. פז: נדרים כז: כט פח: גטין עד. עז פג: קדושין נח:

סג: ב"ק צ. מכות ג. חולין קלח.

דפים עט – פ

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל' – שני טעמים ניתנו בתקנה זו: משום גזל, שדרכן לרעות בשדות אחרים, והרי רוב השדות בארץ ישראל – של ישראל הן. טעם נוסף, משום ישוב ארץ ישראל. (ע' לשון רש"י; רמב"ם – נזיק ממונ ה; כפתור ופרח, י).

וכבר נחלקו הקדמונים אם איסור זה נהג בתקופות שלא היה מצוי שיהיו לישראל שדות בארץ; דעת ה'בית יוסף' (חו"מ תט, ושנה דבריו ב'בדק הבית' – חו"מ לד לענין פסול עדות. וכן פסק בשו"ע תט) שמותר.